

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA ALUVIONARE ȘI ALTE RECONSTITUIRI PALEOGEOGRAFICE ÎN ZONA ALBA IULIA

Prof. IOAN ȘTEFAN HANCIU, Seminarul Teologic Ortodox Alba Iulia

Prof. CORNELIA BOLCA, Colegiul Tehnic Aiud

ABSTRACT: *Comments on alluvial and other paleogeographic reconstructions in Alba Iulia area. Based on archaeological method is used, we tried to determine the causes of the antiquity of the old building on the current site Apulum and water replenishment rate and determination in the microrelief of meadow of Mures river, in Alba Iulia area.*

Keywords: *microrelief, the rivers, climate evolution, alluvial floodplain terrace.*

Introducere

În afara precizărilor privind vârsta procesului de aluvionare și eroziune, se pot face și alte reconstituiri paleogeografice la nivelul luncii, tot pe baza selecționării și interpretării materialelor arheologice.

Descrierea problemei

În dreptul orașului Alba Iulia și apoi la sud de acesta, Mureșul curge foarte aproape de latura vestică a Podișului Secașelor, având în dreapta sa o luncă largă de 2-3 km. În dreptul localității Partoș el cotește spre vest pentru a curge în continuare la periferia Piemontului Vințului. Pentru drumul nord-sud, ca și pentru calea ferată, porțiunea în care Mureșul curge pe direcția est-vest, constituie un punct ideal și obligatoriu de trecere. Atât drumul cât și calea ferată care străbate culoarul depresionar Turda-Alba Iulia-Orăștie, trec în acest punct de pe partea stângă pe partea dreaptă a Mureșului, urmând terasele a II-a și a III-a neîndabile ale râului. Acest traseu determinat de condițiile geografice a fost urmat și de drumul medieval, localitatea Partoș fiind în același timp un punct de vămuire al sării și un port la Mureș (sec.XVIII-XIX) "Maros Portus".

Săpăturile efectuate în 1989-1990 în centru localității Partoș, lângă șoseaua națională E 81, pe locul actualului cimitir,

au dus la identificarea unor clădiri aparținând orașului roman, precum și a drumului principal – CARDO MAXIMUS – care străbătea orașul pe direcția N-S. S-a putut constata că șoseaua națională se suprapune în cea mai mare parte peste acest drum. De altfel, laturile de est și respectiv de vest ale orașului roman se găsesc aproximativ la egală distanță față de drumul în cauză.

Ori, cum orașul roman a luat ființă pe vremea lui Marcus Aurelius, dintr-o mai veche așezare rurală (Viculus), formată de o parte și de alta a drumului imperial, rezultă că și în epoca romană porțiunea Mureșului care curge pe direcția est-vest a constituit un punct ideal de trecere a albiei râului. Totodată, înseamnă că în această porțiune Mureșul nu și-a modificat cursul.

În schimb, la est de orașul roman s-a putut constata, în urma cercetărilor de teren, că albia Mureșului, până în vremuri destul de recente, era mai spre vest decât astăzi. În dreptul fostului loc de depozitare a gunoaielor orașului se distinge un martor de eroziune care apare cu claritate nu numai datorită diferenței de nivel, ci și a faptului că în acest punct apare la suprafață orizontul D al solului de luncă, reprezentat printr-un strat de nisip gălbui. Întrucât diferența de nivel, în dreptul martorului de eroziune este de circa 2 m, s-a putut aprecia că în această zonă există două trepte ale luncii Mureșului, zona mai înaltă fiind plată și având o

extindere de mai multe sute de metri, nu constituie o simplă înălțime în cadrul luncii

(popină), ci poate fi caracterizată drept treapta a doua în cadrul terasei de luncă.

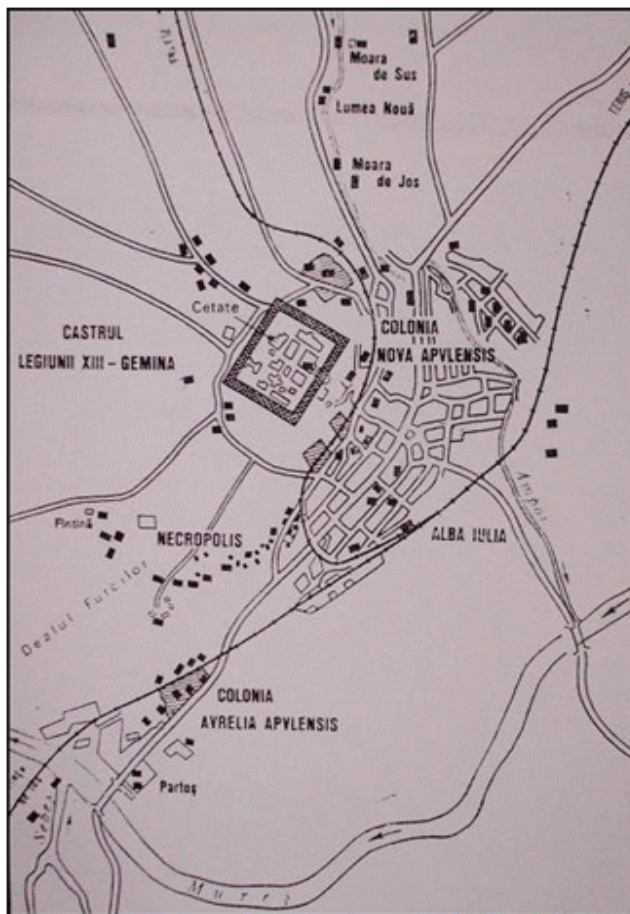

Fig. 1. Schița asezărilor romane de la Alba Iulia

În dreptul localității Partoș, treapta a doua, mai înaltă a terasei de luncă este fragmentată printr-o zonă mai joasă, care are aspectul unui vechi braț al râului. Acesta se desprinde din cursul principal, fiind orientat pe direcția nord-est spre sud-vest, pentru ca în dreptul înălțimii pe care era așezat orașul roman, să cotească pe direcția nord-sud, unindu-se din nou cu albia principală.

Având în vedere aspectul morfologic al zonei, s-a formulat ipoteza că este vorba despre un vechi braț al Mureșului care, flanca orașul roman pe cea mai mare parte a laturii sale de est. Forajele au pus în evidență prezența unui strat de pietriș reprezentând

fundul unei vechi alpii de râu, care s-a colmatat treptat. Diferența de nivel dintre fundul albiei și cele două fragmente din treapta a II-a (mai înaltă) a terasei de luncă, unde se găsea material roman depășește cu ceva 3 m.

Totodată s-a dovedit că la est de orașul roman curgea un braț secundar al Mureșului, care s-a colmatat ulterior datorită depunerilor aluvionare din albia principală, care s-a deplasat mereu spre stânga (fig.2), obturând la un moment dat brațul. A urmat o perioadă când pe brațul deja “mort” s-a format o vegetație de baltă care a dus la acumularea solului fost identificat peste

stratul de pietriș. Ulterior s-au produs inundații masive ale Mureșului care au dus

la depunerea materialului aluvionar ce umple toate formele negative de relief din zonă.

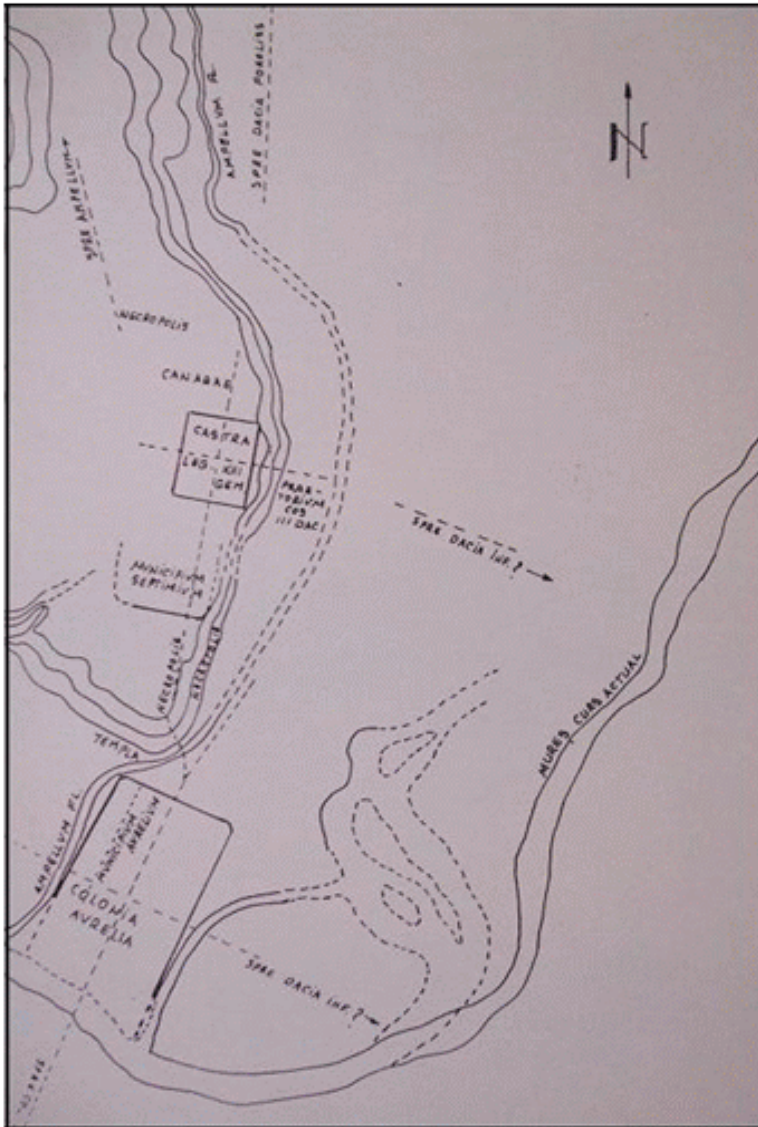

Fig. 2. Harta zonei Alba Iulia cu indicarea locuirii romane

În legătură cu brațul secundar al Mureșului, care curgea la est de orașul roman, mai trebuie făcută o observație: ajuns în dreptul orașului acesta curge pe direcția nord-sud, paralel cu zidul estic de incintă. Această ultimă porțiune, înainte de a se uni cu albia principală, este perfect rectilinie,

ceea ce trădează intervenția antropică în perioada romană. Este foarte posibil ca romanii să fi amenajat acest braț secundar pentru adăpostirea ambarcațiunilor, ceea ce îi dispensa de construirea în albia principală a unui “dig sparge val” necesar pentru ancorare.

Începând din secolul al IV-lea în Europa de Apus, clima s-a răcit până în secolul al VIII-lea, răcire dublată și de o sporire a cantității de precipitații. A urmat o încălzire destul de bruscă a vremii, care a facilitat în secolul X expansiunea vichingă și care a transformat Groenlanda, de exemplu, într-o “țară verde”. Începând din secolul al XIV-lea până în secolul al XVII-lea, s-a produs o nouă răcire, mai puțin accentuată însă. În schimb, marile defrișări din secolul al XIII-lea și al XIV-lea, au determinat o modificare în regimul precipitațiilor și deci al scurgerii râurilor, care grefate pe răcirea mai sus amintită au produs adevărate catastrofe în jurul anului 1690.

Astfel că, modificarea cursului Ampoiului la sfârșitul secolului XVII-lea s-a produs într-un moment în care debitul, din cauza regimului precipitațiilor a încetat de a mai fi constant, iar formele negative de relief din lunca Mureșului (mai precis în treapta a II-a de terasă a luncii) au fost acoperite de o manta aluvionară care a dus la estomparea lor aproape completă.

În sprijinul celor afirmate mai sus, venim cu unele profile de stratificație care urmăresc vechiul traseu al Ampoiului începând cu terasa a treia (“Lumea Nouă” – 226 m) și urmând succesiv până în punctul de vărsare în terasa întâi de luncă (Partoș – 200 m).

Rezultatele obținute

Din analiza hărților de care dispunem din perioada romană, a fotografiilor aeriene a luncii Mureșului, precum și pe baza profilelor de stratificație și coloanelor litologice, urmând vechiul traseu al Ampoiului până la confluența acestuia cu Mureșul la vest de vechea Colonia Aurelia – Partoș, putem desprinde următoarele concluzii:

➤ Se poate reconstitui cu destulă probabilitate cursul apelor în epoca romană. Orașul apărut pe locul actualei localități Partoș, era mărginit pe trei laturi de ape (fig. 14), la sud se găsea cursul principal al

Mureșului, la est un braț secundar al acestuia, iar la vest se găsea Ampoiul. Forma alungită a acestui oraș (circa 1500 m lungime și numai 500 m lățime) se datorează configurației terenului – așezarea romană dezvoltându-se pe popina care separă cursul Ampoiului de cel al Mureșului. Această poziție geografică privilegiată facilita legăturile cu câteva puncte de mare importanță economică în epoca romană: Mureșul, prin Tisa, constituia cel mai rapid și lesnicios mod de acces spre provinciile Panonia Inferior și Moesia Superior; în amonte, același râu facilita contactul cu zonele de exploatare a sării între Ocna Mureș și Teiuș; în fine, Ampoiul numit în antichitate Ampellum, sau Ampeium, făcea legătura cu Zlatna (în antichitate municipiul Ampellum), principalul centru de exploatare a aurului din Dacia Romană. În plus, am văzut că din antichitate și până astăzi punctul obligatoriu de traversare a Mureșului pentru drumul care străbate culoarul depresionar Turda – Alba Iulia – Deva, se găsește în dreptul popinei pe care s-a dezvoltat orașul roman. Ori, în antichitate, acesta era principalul drum al Daciei Romane.

➤ În antichitate, microrelieful din lunca Mureșului era diferit de cel de astăzi, mai ales treapta a doua a terasei de luncă, fiind mai fragmentată.

➤ Orașul roman Colonia Aurelia Apulensis, a luat naștere pe o popină în cadrul treptei a două a terasei de luncă, cu aspect diferit de terasa propriu-zisă, unde ființa o vegetație de luncă, în contrast cu cea arborescentă de pe popină.

➤ Orașul roman a aput în jurul punctului obligatoriu de trecere a Mureșului, punct respectat din antichitate până astăzi în mod neîntrerupt.

➤ După abandonarea treptată a fortificației, în șanțuri a bălțit apa timp de secole. Chiar și după prăbușirea parțial a fara orașului a continuat să ființeze aceeași vegetație hidrofیلă. Se pare că această situație s-a menținut în linii mari din sec. IV până în sec. XVI-lea.

Concluzii

La sfârșitul secolului XVII-lea, când în Europa Apuseană se înregistrează perioada cu cele mai scăzute temperatură din ultimul mileniu, în microzona cercetată (Partoș) se produc schimbări dramatice:

Precipitații neregulate determină mari inundații în urma cărora Ampoiul își modifică cursul; Mureșul începe să inunde treptat a doua terasă de luncă. În consecință, în ultimii 300 de ani, microrelieful s-a modificat substanțial, formele negative naturale, sau antropice fiind aproape estompate de către o manta aluvionară;

Evoluția climei în ultimele trei secole un diferă sub aspectul temperaturilor medii de cele înregistrate în ultimele două milenii.

Ca urmare, cauza modificărilor dramatice de peisaj trebuie căutată în intervenția antropică.

Ea se manifestă, în principal, prin defrișări masive începute în secolul al XVII-lea și continuate în ritm susținut în perioada următoare, ceea ce a determinat un regim pluvial neregulat și expunerea la eroziune a unor suprafețe întinse.

De aici cursul divagant al apelor și cantitatea mare de aluviuni purtate și depuse de acestea;

Dezechilibrele naturale s-au produs deci, în vremurile din urmă, în timp ce în decursul mileniilor, chiar societăți avansate și concentrații demografice importante, cum a fost cea romană, nu au reușit să distrugă echilibrul ecologic.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Vancea A. (1960): *Neocenul în Bazinul Transilvaniei*, Ed. Academiei, București.
2. Gheorghiu C. și colab. (1963): *Aspecte tectonice ale Culoarului Mureșului*, Asociația Carpato-Balcanică, sect. IV, Secția tectonică, București.
3. Rusu M. (1979): *Castrul roman de la Apulum și Cetatea Alba Iulia* în A.I.I.A., XXII.
4. Moga V. (1987): *De la Apulum la Alba Iulia – fortificațiile orașului*.
5. *** *Cercetări de geografie istorică în Alba Iulia*, colectiv Universitate și Inst. de Arheologie din Cluj și Muzeul Unirii din Alba Iulia, 1989-1990.
6. *** *Repertoriul arheologic al județului Alba*, lucrare în manuscris.